

PRAVNA REGULATIVA DEČIJE PORNOGRAFIJE NA INTERNETU

LEGAL REGULATION OF CHILDREN'S PORNOGRAPHY ON THE INTERNET

Živanka Miladinović Bogavac

Poslovni i pravni fakultet, Univerzitet Union Nikola Tesla, Beograd, Srbija

©MESTE

JEL kategorija: **K1, L86**

Apstrakt

Dečija pornografija, tj. zloupotreba dece u pornografske svrhe, nesporno je veliki problem društva u eri kada se prava čoveka i deteta stavljaju na prvo mesto. Ona je i ozbiljan kriminološki, sociološki i viktimološki problem, te se njime bave i stručnjaci raznih naučnih sfera, a ne samo pravnici. Iskorišćavanje dečijeg psihičkog i fizičkog integriteta doživljava svoju ekspanziju, nasuprot preventivnim i restriktivnim naporima međunarodne zajednice kao i naporima Republike Srbije da se taj problem na legalan način suzbije. Vode se brojne naučne rasprave širom sveta, kojima se pokušava doći do „idealnog“ rešenja. Moderno doba olakšava ekspanziju dečije pornografije sa razvojem tehnologija. Sa nastankom modernih računara i programa razvila se najpoznatija svetska društvena mreža koja ima širok spektar funkcija i mogućnosti - internet. Ona svakako ima svoje pozitivne strane, na prvom mestu što omogućuje ljudima da se povezuju širom sveta, komuniciraju, upoznaju, razmenjuju informacije i iskustva preko poruka, slika, snimaka... Sve pozitivne strane interneta su podložne i zloupotrebi. Kako je velika količina informacija postala lako dostupna korisnicima širom sveta, ona je počela da predstavlja i pogodnu osnovu za vršenje različitih krivičnih dela. Mogućnost anonimnosti na internetu, slobodan protok sadržaja i dostupnost tom istom sadržaju, stvaraju brojne opasnosti, od kojih je jedna dečija pornografija.

Ključne reči: dečija pornografija, pornografija, visokotehnološki kriminal, internet, zloupotreba dece

Abstract

Child pornography i.e. abuse of children for pornographic purposes, it's a big problem of today's society in an era when human and children's rights are placed first. It is also a serious criminological, sociological and victimological problem, so it is dealt with by not only lawyers, but also experts of various scientific fields. Exploitation of children's psychological and physical integrity is experiencing its expansion, as opposed to preventive and restrictive efforts of the international community, as well as efforts of the Republic of Serbia to suppress this problem in a legal way. Numerous scientific discussions are being

Adresa autora:

Živanka Miladinović Bogavac

zivankamiladinovic@gmail.com

held around the world, their purpose being an attempt to reach an "ideal" solution. With the development of technology, modern age facilitates expansion of child pornography. The world's most

famous social network that has a wide range of functions and possibilities – the internet – has developed with emergence of modern computers and programs. It certainly has its positive sides, primarily because it allows people all over the world to connect, communicate, meet, share information and experiences through messages, pictures, recordings... All positive sides of the internet are also susceptible to abuse. As a large amount of information became easily accessible to users around the world, it has also become a good basis for commission of various criminal offenses. The possibility of anonymity on the internet, the free flow of content and access to that very same content create many dangers, one of which is child pornography.

Keywords: *child pornography, pornography, high technology crime, internet, child abuse*

1 POJAM I TEORIJSKO ODREĐENJE DEČIJE PORNOGRAFIJE

Nesporno pojam dečije pornografije treba nedvosmisleno odrediti zbog poštovanja načela zakonitosti odnosno njegovog segmenta koji glasi „nulla poena sine lege stricta“, tj. da se ne mogu stvarati inkriminacije po osnovu sličnosti, odnosno da se analogija ne može primeniti na kreiranje krivičnih dela i kazni za njih. (Škulić, 2010)

U cilju svestranog i potpunog izučavanja samog pojma i značenja dečije pornografije, na samom početku rada poći ćemo od etimologije reči „pornografija“. Na izvornom grčkom jeziku, pojam „pornografija“ vodi poreklo od reči „porne“ koja označava prostitutku, i reči „graphein“ što bi se moglo prevesti kao „pisati“ ili „beležiti“. Prema Šoliću, izvorno značenje ove reči označava opisivanje radnji i ponašanja bludnica. On ističe da se pojam pornografije često neopravdano meša sa pojmom erotike koji nesumnjivo nosi šire atribute od samog predstavljanja seksualnog čina. (Šolić, 1991) Ako ovo značenje stavimo u današnji društveni kontekst, možemo dobiti različite definicije ovog pojma, koje se uvek svode na istu suštinu. Komlen-Nikolić i saradnici (2010) navode da pornografska sadržina na eksplicitan i specifičan način prikazuje seksualne odnose sa isticanjem pojedinih detalja. Takođe, korisna definicija ovog pojma se nalazi i u članu 252. Krivičnog zakona SFRJ o proizvodnji i rasparčavanju pornografskih spisa, koji navodi da pornografija obuhvata spise, slike i druge predmete koji teško vređaju moral. (Zakon, Krivični zakon SFRJ, 1977) Najpreciznija definicija pornografije bi bila ona koju je dao V. Slavković, a to je da se pod njom podrazumeva „seksualno eksplicitni materijal čiji je primarni cilj izazivanje seksualnog uzbuđenja kod gledalaca“. (Slavković, 2014)

Prihvatajući ovu definiciju pornografije, prvi vid dečije pornografije postojao u Kini u knjizi „Predivni diskursi obične devojčice“ u 12. veku. (Uljanov & Ivanović, 2009) Ipak dečija pornografija kakvu danas poznajemo ekspanziju doživljava sa nastankom kamere, a to je sredina 19. veka.

60-ih i 70-ih godina 20. veka dolazi do značajnijeg organizovanog kriminalnog prisustva dečije pornografije. (Stanić, 2007) Veliki broj fotografija i časopisa ovakvog sadržaja (gde su deca predstavljena u eksplicitnom seksualnom kontekstu) je postojao najviše u zemljama poput Švedske, Norveške i Holandije. Prema nekim mišljenjima, razlog zašto su se najviše pornografski magazini i filmovi krijumčarili u Sjedinjene Američke Države i u zemlje Zapadne Evrope, baš iz ovih zemalja, pogotovo skandinavskih, jeste „slabljenje zakonskih normi koje su regulisale razvratna ponašanja u Skandinaviji“. (Wortley & Smallbone, 2012) U prvo vreme fotografije dečije pornografije nisu bile publikovane, one su čuvane kao privatno vlasništvo. Međutim, već sredinom šezdesetih godina određeni nudistički magazini su objavili slike dece u eksplicitnim pozama. Posledica toga je bila pojava prvog magazina koji se bavio dečijom pornografijom pod nazivom „Bambino seks“. Jedan od najpopularnijih takvih magazina, takođe je bio holandski „Lolita“ koji je 1984. godine prekinuo publikovanje. (Rudolph, 2003)

Naime, došlo je do zakonskih promena u mnogim zemljama u kojima je dečija pornografija uvrštena u nelegalno ponašanje. Počele su da se vode razne javne debate o ovom problemu, a svi su se slagali da ovakve fotografije predstavljaju ekstremno oblik devijantnog ponašanja. Zaključak je da bilo koji vid ovakvog ponašanja predstavlja zlostavljanje dece jer samo dete ne može dati pravni pristanak za učešće u radnji. Postoji više manifestacija uvredljivih slika dece koje potpadaju

pod ovu temu. Najčešće se pri stvaranju ovih slika koristi:

- slika deteta koja se neprimereno tretira seksualno (npr. uklonjena odeća);
- pornografska slika odrasle osobe kojoj se dodeljuju karakteristike deteta (npr. smanjenje veličine grudi, uklanjanje stidnih dlaka);
- slika deteta koja se kombinuje sa pornografskom slikom odrasle osobe ili drugog deteta;
- montaža više uvredljivih slika. (Beech, Elliot, Birgden, & Findlater, 2008)

Da bi upotpunili pojam dečije pornografije, treba odrediti koja su to lica koja se smatraju decom u smislu ovog krivičnog dela.

Konvencija o pravima deteta UN daje u 1. delu u članu 1. određenje deteta. Za potrebe konvencije pod detetom se smatra svako ljudsko biće koje nije navršilo osamnaest godina života, ukoliko se, po zakonu koji se primenjuje na dete, punoletstvo ne stiče ranije. Nakon određivanja kategorije u članu 2. Konvencije je naznačeno: da će strane ugovornice Konvencije poštovati i obezbeđivati prava utvrđena konvencijom svakom detetu koje se nalazi pod njihovom jurisdikcijom bez ikakve diskriminacije i bez obzira na rasu, boju kože, pol, jezik, veroispovest, političko i drugo uverenje, nacionalno, etničko ili socijalno poreklo, imovinsko stanje, onesposobljenost, rođenje ili drugi status deteta, njegovog roditelja ili zakonskog staratelja. U tom cilju će strane ugovornice preduzeti sve odgovarajuće mere kako bi se obezbedila zaštita deteta od svih oblika diskriminacije ili kažnjavanja zasnovanog na statusu, aktivnostima, izraženom mišljenju ili uverenju. (UN, Konvencija o pravima deteta, 1989)

Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela na indirektni način u članu 2. „Isključenje krivičnih sankcija prema deci” za decu smatra lica do četrnaest godina starosti. U istom zakonu u članu broj 3., „Uzrast učinioca” lica od četrnaest do osamnaest godina su klasifikovana na sledeći način: maloletnik, mlađi maloletnik, stariji maloletnik i mlađe punoletno lice.

Maloletnik je lice koje je u vreme izvršenja krivičnog dela navršilo četrnaest, a nije navršilo osamnaest godina.

Mlađi maloletnik je lice koje je u vreme izvršenja krivičnog dela navršilo četrnaest, a nije navršilo šesnaest godina.

Stariji maloletnik je lice koje je u vreme izvršenja krivičnog dela navršilo šesnaest, a nije navršilo osamnaest godina.

Mlađe punoletno lice je lice koje je u vreme izvršenja krivičnog dela navršilo osamnaest, a u vreme suđenja nije navršilo dvadeset jednu godinu i ispunjava ostale uslove iz člana 41. ovog zakona. (Zakon, 2005)

Do 2009. godine smatrala su se decom lica koja spadaju u starosnu kategoriju do 14 godina. 2009. godine donesen je Zakon o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika kojim je ova inkriminacija osnovano upotpunjena proširenjem starosne kategorije sa 14 na 18 godina. (Zakon, 2009A) To preciznije znači da je pomerena granica za žrtve krivičnog dela prikazivanje, pribavljanje i posedovanje pornografskog materijala i iskorišćavanje maloletnog lica za pornografiju. (Zakon, 2014)

Ovde treba napraviti jednu digresiju. S obzirom na pomeranje starosne granice žrtve krivičnog dela u pomenutom članu, postoji jedna kontradiktornost u Krivičnom zakoniku Republike Srbije. Naime, prema članu 180. KZ Republike Srbije, žrtve krivičnog dela Obljuba sa detetom su lica mlađa od 14 godina. Dakle, do pomeranja starosne granice Zakonom o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika iz 2009. godine kod ovog dela nije došlo, pa tako sledi zaključak da je dozvoljeno stupati u seksualni odnos sa maloletnicima, ali ne i posedovati pornografske sadržaje.

2 DEČIJA PORNOGRAFIJA NA INTERNETU KAO OBLIK VISOKOTEHNOLOŠKOG KRIMINALA

Dečija pornografija, odnosno zloupotreba dece u pornografske svrhe je naročito zastupljena na internetu jer je tu i najlakše sprovodljiva. Činjenica je da su deca ranjiva kategorija lica, nezrela i time podobna za iskorišćavanje u ove svrhe. Sama psihologija dece omogućuje učiniocima ovog krivičnog dela da se lakše usude na njegovo preduzimanje. Pod time podrazumevamo da su deca često neoprezna, slobodnija u pružanju podataka o sebi, svojim godinama, mestu stanovanja i drugim ličnim podacima i osobinama. Treba ukazati na to da su zloupotrebe dece jednostavnije sa pojavom društvenih mreža, kao što su Instagram, Fejsbuk i Tvider, gde deca željna

dokazivanja i prihvatanja neoprezno ulaze u poznanstvo sa nepoznatim osobama (Miladinovich Bogavats, 2017, str. 130).

Da bi se dečija pornografija podvela pod visokotehnoški kriminalitet, potrebno je odrediti i njegov pojam, odnosno definiciju. Brojne su definicije koje proizilaze iz međunarodnih dokumenata, ali i one koje su izradili poznati kriminolozi.

Definicija visokotehnoškog kriminaliteta data je u dokumentu „Kriminalitet vezan za računarske mreže“ koji je donet na Desetom kongresu Ujedinjenih nacija. U ovom dokumentu visokotehnoški kriminalitet se definiše kao kriminalitet koji se odnosi na bilo koji oblik krivičnog dela koje se može izvršavati računarskim sistemima i mrežama, u računarskim sistemima i mrežama ili protiv računarskih sistema i mreža. Istovremeno, visokotehnoški kriminalitet je određen u užem i širem smislu. U užem, sajber kriminalitet podrazumeva svako ilegalno ponašanje usmereno ka sredstvima elektronskih operacija koje ugrožavaju bezbednost kompjuterskih sistema i podataka koje sadrže. U širem smislu, to je svako ilegalno ponašanje izvršeno ili u vezi sa sredstvima kompjuterskih sistema ili mreža, uključujući krivična dela kao što su nelegalno posedovanje, nuđenje ili distribucija informacija korišćenjem kompjuterskih sistema ili mreža. (UN, 2000)

Jedna od teorijskih određenja visokotehnoškog kriminala jeste da je to kriminalitet izvršen u celini ili delimično u elektronskoj sredini, kao poseban vid inkriminiranih ponašanja u kojima se računarski sistem pojavljuje ili kao sredstvo izvršenja, ili kao objekt krivičnog dela ukoliko se delo na drugi način ili prema drugom objektu uopšte ne bi moglo izvršiti, ili bi ono imalo bitno drugačije karakteristike. (Urošević, Ivanović, & Uljanov, 2012)

Prva definicija visokotehnoškog kriminaliteta u Republici Srbiji propisana Zakonom o organizaciji i nadležnosti državnih organa za borbu protiv visokotehnoškog kriminala.¹ Prema članu 2., visokotehnoški kriminalitet predstavlja vršenje krivičnih dela kod kojih se kao objekat ili sredstvo izvršenja krivičnih dela javljaju računari, računarske mreže, računarski podaci, kao i njihovi proizvodi u materijalnom ili elektronskom obliku. Pod proizvodima se podrazumevaju računarski programi i autorska dela koja se mogu upotrebiti u elektronskom obliku. (Zakon, 2005 i 2009)

Nakon ovih razmatranja, možemo doći do zaključka da dečija pornografija predstavlja jedan od pojavnih oblika visokotehnoškog kriminaliteta, jer se sastoji u zloupotrebi i iskorišćavanju računara i računarskih mreža, najčešće interneta, radi proizvodnje, prodaje, razmene, posedovanja i gledanja pornografskog materijala u kojima su glavni akteri maloletna lica, a sve to u cilju zadovoljenja izopačenih polnih nagona ili ostvarivanja materijalne koristi.

Dakle, pornografski sadržaj koji je vezan za maloletnike se u ovom slučaju možemo zaključiti, vezuje za nematerijalni, neografineni interaktivni prostor kreiran od računarskih mreža. (Miladinović Bogavac & Rutović, 2016)

- S tim u vezi, u okviru odeljka 4., Konvencija o visokotehnoškom kriminalu Saveta Evrope predviđa „krivična dela u odnosu na sadržaj“, koja se odnose pre svega na krivična dela vezana za dečiju pornografiju tj. pornografski materijal koji vizuelno prikazuje:
- maloletnika koji učestvuje u eksplicitno seksualnom činu;
- lice po čijem se izgledu može zaključiti da je maloletnik, koje učestvuje u eksplicitno seksualnom činu;
- realističke slike koje predstavljaju maloletnika koji učestvuje u eksplicitno seksualnom činu;

¹ Zakonodavac u Republici Srbiji u Krivičnom zakoniku u čl. 112, definiše značenje izraza u ovom zakoniku. Tač. 17 – Računarski podatak je svako predstavljanje činjenica, informacija ili koncepta u obliku koji je podesan za njihovu obradu u računarskom sistemu, uključujući i odgovarajući program na osnovu koga računarski sistem obavlja svoju funkciju. Tač. 18 – Računarskom mrežom smatra se skup međusobno

povezanih računara, odnosno računarskih sistema koji komuniciraju razmenjujući podatke. Tač. 19 - Računarskim programom smatra se uređeni skup naredbi koje služe za upravljanje radom računara, kao i za rešavanje određenog zadatka pomoću računara. Tač. 33 – Računar je svaki elektronski uređaj koji na osnovu programa automatski obrađuje i razmenjuje podatke.

Konvencija o visokotehnološkom kriminalu upućuje da države članice usvajanjem ovog krivičnog dela može postaviti nižu starosnu granicu, koja ne sme biti manja od napunjenih šesnaest godina. (Zakon, 2009)

Dalje, Konvencija u članu 9. predviđa koje radnje izvršenja treba sankcionisati u slučaju dečije pornografije na internetu:

- „proizvodnja dečije pornografije u cilju njene distribucije preko kompjuterskih sistema;
- nuđenje ili stavljanje na raspolaganje dečije pornografije preko kompjuterskih sistema;
- distribucija ili prenošenje dečije pornografije preko kompjuterskih sistema;
- dobavljanje dečije pornografije preko kompjuterskih sistema za sebe ili za druga lica;
- posedovanje dečije pornografije u kompjuterskom sistemu ili na medijima za smeštanje kompjuterskih podataka”. (Zakon, 2009)

Ove radnje na Internetu koje potpadaju pod visokotehnološki kriminal mogu uzrokovati posledice koje možemo podeliti na finansijske, nematerijalne i kombinovane. Finansijske posledice nastaju kada učinilac vrši delo radi sticanja protivpravne imovinske koristi, pa tu korist za sebe ili drugog zaista i stekne. Za razliku od finansijskih, nematerijalne posledice se ogledaju u neovlašćenom otkrivanju poverljivih informacija, ili drugom indiskretnom štetnom ponašanju poput sajber uznemiravanja ili sajber proganjanja. (Miladinović Bogavac, 2017) Nematerijalne i kombinovane posledice dečije pornografije na internetu mogu ostaviti traga u daljem razvoju ličnosti deteta, te je neophodno preventivnim i represivnim merama u što većoj meri nastojati da se ova pojava iskoreni.

3 MEĐUNARODNOPRAVNA REGULATIVA DEČIJE PORNOGRAFIJE NA INTERNETU

Pojava interneta, kao što je rečeno, dala je veće mogućnosti za vršenje ovog krivičnog dela i omogućila teže otkrivanje izvršilaca. Zato je danas internet glavni izvor ovakvog nedozvoljenog sadržaja, koji predstavlja društveno-pravni problem u svim zemljama sveta.

U slučajevima kriminaliteta ove vrste postoji potreba sinhronizovanog angažovanja država u borbi protiv kriminala, jer ni jedan vid visokotehnološkog kriminala nikada nije problem samo jedne države. Zato je dečija pornografija pravno regulisana kako međunarodnopravnim aktima, tako i domaćim pozitivnim zakonodavstvom.

Konvencija o pravima deteta predstavlja osnov svih daljih međunarodnih akata koji se bave pravima deteta, pa time i zloupotrebom dece u pornografske svrhe. Ova konvencija je doneta na 44. zasedanju Generalne skupštine Ujedinjenih nacija u Njujorku 20. novembra 1989. godine. SFRJ ju je ratifikovala 1990. godine i time preuzela obavezu da uskladi svoje domaće pozitivno zakonodavstvo sa načelima koje ova konvencija proklamuje. Ovim aktom je definisana zaštita dece od svih oblika seksualnog zlostavljanja i iskorišćavanja.²

SR Jugoslavija ju je usvojila 2000. godine, a zatim i ratifikovala 10. oktobra 2002. godine Fakultativni protokol uz konvenciju o pravima deteta o prodaji dece, dečijoj prostituciji i dečijoj pornografiji koji je Generalna skupština Ujedinjenih nacija usvojila u originalu zvanično na više jezika: arapskom, kineskom, engleskom, francuskom, ruskom i španskom. Ovaj protokol upućuje na mere koje države potpisnice treba da preduzmu kako bi garantovale zaštitu deteta od prodaje dece, dečije prostitucije i dečije pornografije. U članu 2. Protokola, naglašava se da se države potpisnice saglašavaju u ovom protokolu s obzirom na zabrinutost zbog sve veće dostupnosti dečije pornografije na internetu i u drugim tehnologijama u razvoju. Protokol se poziva na Konferenciju o borbi protiv dečije pornografije na internetu, održanoj u Beču 1999. godine, a posebno na njen zaključak kojim poziva na univerzalnu inkriminaciju proizvodnje, distribucije, izvoza, prenosa, uvoza, namernog posedovanja i reklamiranja dečije pornografije. Takođe, ovaj Protokol uzima u obzir i Hašku konvenciju o zaštiti dece i saradnji u vezi sa međunarodnim usvojenjem, Hašku konvenciju o građanskim aspektima međunarodne otmice deteta, Hašku konvenciju o jurisdikciji, primenljivoj pravu, priznavanju, sprovođenju i saradnji u pogledu roditeljske odgovornosti i mera

² Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori, br. 15/90

za zaštitu dece, Konvenciju Međunarodne organizacije rada br. 182 o zabrani i hitnoj akciji za suzbijanje najtežih oblika dečijeg rada kao i Program akcije za sprečavanje prodaje dece, dečije prostitucije i dečije pornografije, Deklaraciju i Agendu za akciju usvojenih na Svetskom kongresu protiv komercijalnog seksualnog iskorišćavanja dece u Stokholmu 1996. godine. (Zakon, Zakon o potvrđivanju Fakultativnog protokola o prodaji dece, dečijoj prostituciji i dečijoj pornografiji, uz Konvenciju o pravima deteta, 2002)

Protokolom je, pre svega, predviđeno da države ugovornice zabrane prodaju dece, dečiju prostituciju i dečiju pornografiju. Pod pojmom dečija pornografija se podrazumeva bilo kakvo predstavljanje, bilo kojim sredstvom, deteta u stvarnim ili simuliranim eksplicitnim seksualnim aktivnostima ili bilo kakvo predstavljanje seksualnih delova tela (primarnih i seksualnih organa deteta), prvenstveno u seksualne svrhe. Predviđa se da svaka država ugovornica obezbedi da određene radnje budu u punoj meri obuhvaćene njenim krivičnim ili kaznenim zakonom, bez obzira da li su takva dela izvršena u zemlji ili transnacionalno, odnosno na individualnoj ili organizovanoj osnovi. U te radnje spadaju: proizvodnja, distribucija, širenje, uvoz, izvoz, nuđenje, prodaja ili posredovanje dečije pornografije. Odredbe se kako na izvršeno krivično delo, odnose i na pokušaj, a tako i na saučesništvo pored glavnog izvršioca. (Zakon, 2002)

Svaka država ugovornica je obavezna da preduzima potrebne mere kako bi se utvrdila njena nadležnost nad delima u slučajevima kada je izvršilac državljanin te države ili lice koje ima prebivalište na njenoj teritoriji, ali i kada je žrtva državljanin te države. O ekstradiciji, u Protokolu se navodi da su krivična dela podložna ekstradiciji po svim ugovorima o ekstradiciji koji postoje između država ugovornica i biće uključena kao dela koja podležu ekstradiciji, u svaki ugovor o ekstradiciji naknadno zaključen između njih, u skladu sa uslovima u tim ugovorima. Države ugovornice će pružiti jedna drugoj najveću meru pomoći u vezi sa istražnim radnjama ili krivičnim postupkom, odnosno postupkom za ekstradiciju u vezi sa krivičnim delima, uključujući i pomoć o prihvatanju

dokaza koji su im na raspolaganju, a neophodni su za postupak. (Zakon, 2002)

Značaj protokola je u tome što su se države ugovornice usaglasile da će usvojiti, jačati i širiti obaveštenost o zakonima, upravnim merama, socijalnoj politici i programima, kako bi sprečile pomenuta dela. Države se obavezuju da će jačati svest javnosti u celini, uključujući i decu, kroz obaveštavanje pomoću svih odgovarajućih sredstava, obrazovanje i obuku o preventivnim merama i štetnim posledicama svih dela koja su Protokolom obuhvaćena. Takođe, države će preduzeti sve izvodljive mere u cilju obezbeđivanja svake odgovarajuće pomoći žrtvama takvih dela, uključujući njihovu punu socijalnu reintegraciju i njihov kompletan fizički i psihološki oporavak. (Zakon, 2002)

U vezu sa pojmom kompjuterskog kriminaliteta, dečija pornografija se prvi put dovodi u Konvenciji o sajber kriminalitetu koju je doneo Savet Evrope novembra 2001. godine. (Zakon, 2009) Pored definisanja dečije pornografije, Konvencija obavezuje države potpisnice da preduzmu sve neophodne zakonodavne ili druge mere kako bi sankcionisale bavljenje seksualnim aktivnostima sa detetom koje nije navršilo pravni uzrast u kome su seksualne aktivnosti dopuštene. (Zakon, 2009)

Savet Evrope je oktobra 2007. godine usvojio Konvenciju o zaštiti dece od seksualne eksploatacije i zlostavljanja. Ovaj međunarodnopravni dokument je važan iz razloga što se njime povećava efikasnost krivičnih postupaka u kojima se deca javljaju kao žrtve seksualne eksploatacije i zlostavljanja. Republika Srbija je ratifikovala ovu Konvenciju donošenjem Zakona o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o zaštiti dece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja.³ Sa aspekta borbe protiv visokotehnološkog kriminaliteta Konvencija ima značajnu ulogu ka harmonizaciji nacionalnih zakonodavstava, posebno u onim slučajevima gde se računarske mreže i tehnologije koriste s ciljem razmene, distribucije i skladištenja nedozvoljenih sadržaja. Njom se pojam dečije pornografije definiše kao: svaki materijal koji vizuelno prikazuje dete koje se stvarno ili simulirano eksplicitno seksualno ponaša ili svaki

³ Sl. glasnik RS – Međunarodni ugovori, br. 1/2010

prikaz detetovih polnih organa za prvenstveno seksualne svrhe. (CE, 2007)

Slično prethodnoj Konvenciji i ova se osvrće na radnje koje se odnose na zloupotrebu dečije pornografije, uz upotrebu računarskih sistema i tehnologija. Ona uvodi novinu, a to je krivično delo umišljajnog ostvarivanja pristupa sadržajima dečije pornografije putem informatičkih tehnologija, što znači da je kažnjiv i sam pristup svim pornografskim sajtovima sa nedozvoljenim sadržajem.⁴ Međutim Republika Srbija još uvek nije inkriminirala u svom zakonodavstvu ovu radnju.

Pored pravne regulative na međunarodnom planu se poslednjih godina razvijaju projekti koji bi povezali države u otklanjanju ove svetske opasnosti koja pogađa najosetljiviju kategoriju - decu.

U tom cilju, Evropska komisija je 2013. godine uspostavila Centar za bezbedni internet u okviru Programa za bezbedni internet (engl. Safer Internet Programme). Cilj projekta je da se povežu evropske zemlje radi zajedničkog osnaživanja i zaštite dece i mladih na internetu. Kroz edukativne aktivnosti u vidu održavanja radionica i tribina podstiču se roditelji, učenici i nastavnici, kao i ostala zainteresovana lica na bezbedno korišćenje interneta i izbegavanje zamki njegove zloupotrebe. (Klikni Bezbedno, n.d.)

U okviru Centra za bezbedni internet razvijen je i mehanizam za prijavu nedozvoljenih sadržaja na internetu, pod nazivom „Net patrola“. „Net patrola“ je deo mehanizma Međunarodnog udruženja operatera internet mehanizama za prijave nedozvoljenog i štetnog sadržaja na internetu – „INHOPE“. INHOP mreža uključuje linije za hitnu prijavu ilegalnih materijala koji sadrže fizičko zlostavljanje i maltretiranje, seksualno iskorišćavanje i psihološko maltretiranje dece, a kruže internetom. Suština ovog mehanizma je da omogućiti prijavu ilegalnog sadržaja čim bude primećen, te se prijava prosleđuje odgovarajućem telu koje će po prijavi postupiti. (Inhope, 2013)

Svakako treba razvijati mehanizme poput navedenih ili poboljšavati postojeće. Neophodan je zajednički rad što većeg broja zemalja kako bi se razvila strategija za uspešno otklanjanje ove

štetne društvene pojave koja narušava prava deteta, njegov fizički i psihički integritet. Dovoljno jaki internet mehanizmi bi svakako smanjili ako ne i u potpunosti uticali na to da internet ne može više biti sredstvo distribuiranja dečije pornografije. Može se slobodno smatrati da je ovo sveopšti svetski problem, a ne problem samo jedne zemlje, više zemalja ili jednog kontinenta. Da je to svetski problem ukazuju i sami akti međunarodnih organizacija koje su dale osnove za zakonsku regulativu dečije pornografije, a deo tih akata, najbitniji, već je spomenut u prethodnom tekstu.

4 PРАВНА REGULATIVA DEČIJE PORNOGRAFIJE NA INTERNETU U REPUBLICI SRBIJI

Potpisivanjem raznih međunarodnih ugovora od strane Republike Srbije u vezi sa ovom materijom, ona je preuzela obavezu da svoje zakonodavstvo usaglasa sa klauzulama tih ugovora. To je učinjeno izmenama i dopunama Krivičnog zakonika izmenama postojećih inkriminacija i uvođenjem novih. Krivična dela koja su predviđena Konvencijom o visokotehnološkom kriminalu u grupi „krivičnih dela u odnosu na sadržaj“, svoju regulativu u okviru Krivičnog zakonika Republike Srbije ostvaruju u glavi osamnaestoj: „Krivična dela protiv polne slobode“ i to kao krivično delo „prikazivanje, pribavljanje i posedovanje pornografskog materijala i iskorišćavanje maloletnog lica za pornografiju“. (SE, 2001)

Osnovna izmena zakonskog opisa ovog krivičnog dela se ogleda u tome da žrtva krivičnog dela nije više „dete“, već „maloletno lice“ što je i u skladu sa ratifikovanim međunarodnim ugovorima. Delo ima 4 oblika. Prvi postoji kada se maloletniku proda, prikaže ili javnim izlaganjem, ili na drugi način učine dostupnim tekstovi, slike, audio-vizuelni ili drugi predmeti pornografske sadržine ili mu se prikaže pornografska predstava. Za izvršenje krivičnog dela neophodan je umišljaj, ali je dozvoljen i eventualni umišljaj, jer je dovoljno i pristajanje da se maloletnik upozna sa sadržinom pornografskog predmeta. Kao kazna je predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do 6 meseci. (Krivični zakonik, 2009)

Drugi oblik postoji u slučaju iskorišćavanja maloletnika za proizvodnju slika, audio-vizuelnih ili

⁴ Sl. glasnik RS – Međunarodni ugovori, br. 1/2010

drugih predmeta pornografske sadržine ili za pornografsku predstavu. Izvršilac je lice koje napravi fotografski, filmski ili drugi snimak maloletnika radi pornografskog sadržaja ili ga navede na učestvovanje u pornografskoj predstavi. Dakle, za razliku od prvog oblika gde se radi o tome da se maloletniku čini dostupnim pornografija, kod ovog oblika se maloletnik iskorišćava za proizvodnju predmeta ili predstava pornografskog sadržaja. Kazna za drugi oblik je 6 meseci do 5 godina zatvora. (Krivični zakonik, 2009)

Treći oblik je kvalifikovani oblik prvog i drugog oblika i on postoji kada je neko od tih dela izvršeno prema detetu. Za kvalifikovani oblik prvog dela predviđa se kazna zatvora od 6 meseci do 3 godine, dok je za kvalifikovani oblik drugog dela zaprećena kazna zatvora od 1 do 8 godina. (Krivični zakonik, 2009)

Četvrti oblik predstavlja posebni oblik dela koji postoji kada lice pribavlja za sebe ili drugog, poseduje, proda, prikaže, javno izloži ili elektronski i na drugi način učini dostupnim slike, audio-vizuelne i druge predmete pornografske sadržine nastale iskorišćavanjem maloletnog lica. (Krivični zakonik, 2009) Propisana kazna za ovaj oblik je zatvor od 3 meseca do tri godine.

Svi oblici ovog krivičnog dela se mogu izvršiti samo sa umišljajem. Umišljaj mora obuhvatiti i okolnost da se radi o maloletniku, odnosno detetu. (Stojanović & Perić, 2009) Kako navode Stojanović i Perić, pornografiju u smislu ovog krivičnog dela treba shvatiti kao eksplicitno prikazivanje seksualnog akta bilo koje vrste, ili seksualnog organa koje nema edukativne, naučne, umetničke ili slične ciljeve. Pornografsku sadržinu mogu imati tekstovi, slike, audio vizuelni (kompakt diskovi, video trake, audio kasete...) i drugi predmeti. Osim toga može se raditi o pornografskoj predstavi kao što je tzv. peep show i live show. (Stojanović & Perić, 2009)

Srpsko zakonodavstvo iako je u velikoj meri prilagođeno ratifikovanim međunarodnim ugovorima, ipak i dalje ima dosta nedostataka u ovoj oblasti. U prvom redu se nameće razmatranje uporednopravnih rešenja kojima se sankcionišu granične forme krivičnih dela koja se odnose na seksualno zlostavljanje dece i dečiju pornografiju.

Posebna pažnja i stalna težnja ka unapređenju bi trebalo da se posveti krivičnim sankcijama, tretmanu lica koja su osuđena za krivična dela iz ove grupe (psihijatrijsko lečenje) ali i mehanizmima da do krivičnog dela ne dođe.

5 ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Kako smo videli, problem dečije pornografije postoji još od najstarijih vremena, ali se u današnjim uslovima visoke tehnologije ubrzano širi. Svakako je neophodna dobra zakonska regulativa i sistem kažnjavanja, ali i sistemi prevencije koji će smanjiti broj učinilaca ovog krivičnog dela, time što će im kompjuterski sistemi to na vreme onemogućiti. Treba ostati pri stavu kojeg se drži naš Krivični zakonik da se ovo krivično delo odnosi na maloletna lica, odnosno sve navedene kategorije maloletnika koje su propisane Zakonom o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica što je i u skladu sa međunarodnim standardima. Neopravdano je da žrtva dečije pornografije može biti samo dete, odnosno lice do 14. godine života kako je nekada bilo propisano, jer ukoliko svako lice stiče poslovnu sposobnost tek sa 18 godina, što je uslovljeno biološkim karakteristikama, zašto se onda ne bi sankcionisalo i ugrožavanje njegovog integriteta pre navršene 18. godine života? Poslovna sposobnost podrazumeva da lice ima pravo da sklapa pravne poslove, dakle da je tek tada dovoljno zrelo da može davati svoj pristanak za stupanje u različite pravne odnose. Analogno tome, takvo shvatanje se mora primenjivati i kod slučaja dečije pornografije. U Republici Srbiji se poslednjih godina dosta radilo na zakonskoj regulativi ove oblasti i možemo ustanoviti značajne pomake. Međutim sa razvojem tehnologije, izvršiocu opet nalaze načine da izvrše krivično delo. Zato akcenat treba da bude, pre svega na preventivi, a to bi bio razvoj mreža poput INHOP mreže i „Net patrole“. Što više ovakvih sistema može da spreči razvoj ove vrste kriminaliteta, što je i cilj, da se više radi na sprečavanju, nego na kažnjavanju, jer kada je delo već počinjeno, detetovo pravo je povređeno kao i njegov integritet, što može ostaviti znatne posledice na njegov dalji život, bez obzira na to koliko kaznu će počinitelj odslužiti.

CITIRANA DELA

- Beech, A., Elliot, I., Birgden, A., & Findlater, D. (2008). The Internet and child sexual offending: A criminological review. *Aggression and Violent Behavior*, 13(3), 216-228. doi:10.1016/j.avb.2008.03.007
- CE. (2007, 10 25). *Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse*. Preuzeto sa Council of Europe: <http://conventions.coe.int>
- Inhope. (2013, 11 14). *INHOPE expands and strengthens presence in the Balkans and South America*. Preuzeto sa INHOPE: http://www.inhope.org/tns/news-and-events/news/13-11-14/INHOPE_expands_and_strengthens_presence_in_the_Balkans_and_South_America.aspx
- Klikni Bezbedno*. (n.d.). Preuzeto 08 02, 2018 sa <https://kliknibezbedno.wordpress.com/>
- Komlen-Nikolić, L., Gvozdenović Radulović, S., Milosavljević, A., Jerković, R., Živković, V., Živanović, S., . . . Aleksić, I. (2010). *Suzbijanje visokotehnološkog kriminala*. Beograd: Udruženje javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije.
- Krivični zakonik. (2009). Krivični zakonik Republike Srbije. *Sl. glasnik RS(72/2009)*.
- Miladinovich Bogavats, Z. (2017). Narušeniya prav detey v kiberprostranstve, kiberopasnost' i pravoye regulirovaniye. *Yuridicheskiy vestnik Samarskogo universiteta*, 3(3).
- Miladinović Bogavac, Ž. (2017). Modeli ispoljavanja psihološkog uznemiravanja u sajber prostoru sa osvrtom na najpoznatije medijske slučajeve. *Časopis za istraživanje medija i društva - Medijski dijalozi*, IX(26).
- Miladinović Bogavac, Ž., & Rutović, V. (2016). Međunarodna regulativa zloupotrebe sajber prostora kao globalno povezane informaciono – komunikacione infrastrukture. *Časopis za istraživanje medija i društva - Medijski dijalozi*, IX(25), 67-77.
- Rudolph, T. (2003). Child pornography. U S. Peterson, M. Durfee, & K. Coulter, *Child Abuse and Neglect: Guidelines for Identification, Assessment, and Case Management*. New York: Volcano Press.
- SE. (2001, 11 23). Konvencija o visokotehnološkom kriminalu. Preuzeto sa http://www.podaci.net/_z1/2129877/Z-pkvkri03v0919.html
- Slavković, V. (2014). Krivičnopravno regulisanje pornografije u savremenom zakonodavstvu. *Pravni zapisi*, 5(2).
- Stanić, I. (2007). Dječja pornografija. *Pedagoška stvarnost*(3-4).
- Stojanović, Z., & Perić, O. (2009). *Krivično pravo – posebni deo*. Beograd.
- Škulić, M. (2010). Načelo zakonitosti u krivičnom pravu. *Anali pravnog fakulteta u Beogradu*(1).
- Šolić, P. (1991). Fenomenološki pristup pornografiji. *Crkva u svetu*(1).
- Uljanov, S., & Ivanović, Z. (2009). Seksualna eksploatacija dece sa aspekta uporednopravne analize međunarodne saradnje u kriminalističkim istragama. *Evropsko zakonodavstvo*(29-30).
- UN. (1989). *Konvencija o pravima deteta*. Preuzeto sa UNHCR: <http://www.unhcr.rs/dokumenti/osnovni-dokumenti/konvencije-protokoli.html>
- UN. (2000, 07 19). *Tenth UN Congress on the Prevention of Crime and Treatment of Offenders*. Preuzeto sa United Nations: https://digitallibrary.un.org/record/432663/files/A_CONF.187_15-EN.pdf
- Urošević, V., Ivanović, Z., & Uljanov, S. (2012). *Mač u World wide web-u: Izazovi visokotehnološkog kriminala*. Beograd: Eternal mikš.

Wortley, R., & Smallbone, S. (2012). *Internet child pornography: Causes, Investigation and Prevention*. NewYork: ABC-CLIO.

Zakon. (1977). Krivični zakon SFRJ. *Sl. list SFRJ*(44/77).

Zakon. (2002). Zakon o potvrđivanju Fakultativnog protokola o prodaji dece, dečijoj prostituciji i dečijoj pornografiji, uz Konvenciju o pravima deteta. *Sl. list SFRJ – Međunarodni ugovori*(7/2002).

Zakon. (2005 i 2009). Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa za borbu protiv visokotehnološkog kriminala, član 2. *Sl. glasnik RS*(61/05 i 104/09,).

Zakon. (2005). Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica. *Sl. glasnik RS*(85/2005).

Zakon. (2009). Zakon o potvrđivanju Konvencije o visokotehnološkom kriminalu. *Sl. glasnik RS – Međunarodni ugovori*(19/2009).

Zakon. (2009A). Zakon o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika. *Sl. glasnik RS*(72/2009).

Zakon. (2014). Krivični zakonik Republike Srbije. *Sl. glasnik RS*(108/2014).

Datum prve prijave: 01.09.2018.

Datum prijema korigovanog članka: 24.03.2019.

Datum prihvatanja članka: 27.03.2019.

Kako citirati ovaj rad? / How to cite this article?

Style – APA Sixth Edition:

Miladinović Bogavac, Ž. (2019, 04 15). Pravna regulativa dečije pornografije na internetu. (Z. Čekerevac, Ur.) *FBIM Transactions*, 7(1), 100-109. doi:10.12709/fbim.07.07.01.12

Style – Chicago Sixteenth Edition:

Miladinović Bogavac, Živanka. 2019. „Pravna regulativa dečije pornografije na internetu.“ Urednik Zoran Čekerevac. *FBIM Transactions* (MESTE) 7 (1): 100-109. doi:10.12709/fbim.07.07.01.12.

Style – GOST Name Sort:

Miladinović Bogavac Živanka Pravna regulativa dečije pornografije na internetu [Časopis] // *FBIM Transactions* / ur. Čekerevac Zoran. - Beograd : MESTE, 15 04 2019. - 1 : T. 7. - str. 100-109.

Style – Harvard Anglia:

Miladinović Bogavac, Ž., 2019. Pravna regulativa dečije pornografije na internetu. *FBIM Transactions*, 15 04, 7(1), pp. 100-109.

Style – ISO 690 Numerical Reference:

Pravna regulativa dečije pornografije na internetu. **Miladinović Bogavac, Živanka**. [ur.] Zoran Čekerevac. 1, Beograd : MESTE, 15 04 2019, *FBIM Transactions*, T. 7, str. 100-109.